

Speleološki objekti Parka prirode Telašćica

Goran Rnjak^{1,2}, Tvrtko Dražina³, Dina Rnjak^{2,4}, Krešimir Prskalo⁵, Natalija Sudar³, Branko Jalžić^{3,6}

¹Speleološki odsjek HPK Sv. Mihovil, Šibenik

²Geonatura d.o.o. - za stručne poslove zaštite prirode, Zagreb

³Hrvatsko biospeleološko društvo, Zagreb

⁴Speleološki odsjek PDS Velebit, Zagreb

⁵SO Liburnija PD Paklenica, Zadar

⁶Speleološki odsjek HPD Željezničar, Zagreb

Park prirode Telašćica nalazi se u srednjem Jadranu, na krajnjem jugoistočnom dijelu Dugog otoka i Zadarske županije. Administrativno se nalazi u sastavu općine Sali. Ukupne je površine 6999,28 ha, od čega 2531,14 ha pripada kopnu, dok se 4468,15 ha odnosi na more.

Područje današnjeg PP Telašćica prvi

je put zaštićeno 1980. godine kao dio Nacionalnog parka Kornati koji je obuhvaćao Donje Kornate (Kornatski i Piškerski otočni niz) i jugoistočni dio Dugog otoka sa zaljevom (Zakon o Nacionalnom parku „Kornati“, NN 31/80). Izmjenama Zakona o Nacionalnom parku Kornati (Zakon o proglašenju Parka prirode „Telašćica“, NN 14/88) područje

današnjeg PP Telašćica izdvojeno je iz nacionalnog parka te je 13. travnja 1988. proglašeno parkom prirode.

Područje Parka zaštićeno je radi očuvanja vrijednog biljnog i životinjskog svijeta, geoloških i geomorfoloških fenomena, raznovrsnih zajednica morskog dna te zanimljivog arheološkog naslijeđa, posebno izraženih

Iako je područje PP Telašćica iznimno okršeno, poznat je tek mali broj speleoloških objekata koji su manjih dimenzija i jednostavne morfologije.

Nedaleko od vrha Grpašćak, na kojem je i posjetiteljski centar, u vršnom dijelu strmaca nalazi se **Remetina pećina**. Špilja je duga 7 m uz visinsku razliku od 10 m. Čini je tek jedna prostorija iz koje se strmo uzdiže dimnjak. Natpisi po zidovima ukazuju na čestu posjećenost ljudi, a brabonjci po podu – koza. Lokalno stanovništvo u špilji se skrivalo tijekom Drugog svjetskog rata. Naime, špilja je zaklonjena od pogleda sa staze prevjesnom stijenom dok se ispod nje spuštaju strmcu do mora, a pristup je moguć tek uskom, slabo vidljivom stazom niz stijene. Pored manje količine guana u špilji je u lipnju 2024. godine zabilježena jedinka šišmiša vrste veliki potkovnjak, *Rhinolophus ferrumequinum* (Schreber, 1774).

Na jugoistočnom dijelu otoka, iznad uvale Lučica, na padinama brda Jovnjak nalazi se **Jama u Lučici**. Morfološki gledano, riječ je o špilji s jamskim ulazom. Iz špilje raste smokva dok je okolo ulaza (10 x 5 m) izrasla gusta makija koja ga gotovo potpuno zatvara. Kanal u objektu strmo se spušta i prekriven je stijenama sve do dna gdje se izravna i dno čini sediment. Špilja je duga 45 m i duboka 21 m. Jama u Lučici predstavlja najdulji poznati speleološki objekt na kopnenom dijelu Parka. Istraživanje i izradu prvog nacrtu proveli su Goran Rnjak i Krešimir Prskalo 2011. godine u sklopu BIUS-ovog terena, dok je 2017. godine nacrt ponovljen, a sudjelovali su G. Rnjak, Stipe Maleš i Lea Ružanović. Na ulaz je postavljena pločica s oznakom 07-067. Iako na podu špiljskog kanala ima dosta guana, šišmiši u špilji nisu zabilježeni u većem broju tijekom dosadašnjih posjeta. Pronađen je tek manji broj jedinki šišmiša *R. ferrumequinum*, *Rhinolophus euryale* Blasius, 1853 (južni potkovnjak) i *Myotis blythii* myotis. Šišmiši špilju koriste uglavnom u vrijeme sezonskih migracija.

Iznad uvale Čušćica nalazi se 21 m

duboka **Jama u Čušćici** (Jama u uvale Čušćica). Djelatnici PP Telašćica ulaz u jamu zaštitili su armaturnom mrežom kako ne bi došlo do neželjenog upadanja ljudi i životinja. Ulaz je teško primjetan s obzirom da nema prepoznatljivih elemenata koji bi ukazivali na mogućnost postojanja speleološkog objekta na ovoj lokaciji. Riječ je o jednostavnoj, ali lijepoj jami bez mogućnosti daljnjeg napredovanja. Na ulaz je postavljena pločica 07-066, a istraživanje i izradu nacrtu proveli su K. Prskalo i G. Rnjak 2011. godine.

Neposredno uz sjevernu granicu Parka, sa sjeverne strane brda Kruševac nalazi se **Ćirova jama** (Jama kod Sali, Jama pod Krševac, Jama Pokršovac). Ulaz u jamu nalazi se nedaleko puta, iznad maslinika koji se obrađuju. Samim time, pristup do jame je jednostavan što je vjerojatno razlog ubacivanja smeća u nju. Jamu istražuju K. Prskalo i G. Rnjak 2011. godine, a recentni nacrt izrađuje G. Rnjak 2022. godine. Jama je duboka 15 m, a 5 m od ulaza iz vertikale se odvaja kratki bočni kanal. Na dnu jame ima smeća koje je ubačeno prije više godina, ali nema tragova ubacivanja novog. Perspektiva za daljnje napredovanje ne postoji. Na ulaz u jamu postavljena je pločica s oznakom 42-201. Ulaz je obrastao gustom makijom te je teško uočljiv.

Špilja na Koženjaku nalazi se na brdu Koženjak iznad kopnenog ulaza u Park. Ulaz u špilju smjestio se sjeveroistočno od vrha brda. Na ulaz je postavljena pločica 05-1096. Špiljski prostor čini jedna prostorija iz koje se odvaja uski kanal koji slijepo završava. Duljina objekta iznosi 12 m. Lokalno stanovništvo špilju poznaje već generacijama, a korištena je često kao prirodni zaklon. Članovi udruge BIUS špilju posjećuju još 2000. godine u potrazi za šišmišima. Špilja je posjećena u nekoliko navrata, ali izuzev jedinke šišmiša vrste mali potkovnjak, *Rhinolophus hipposideros* (Bechstein, 1800) pronađene u lipnju 2024. godine, nije bilo značajnijih nalaza. Recentni nacrt špilje izrađuju članovi SO Velebit 2023. godine.

Klifovi Telašćice
Foto: Goran Rnjak

u zonama uvale Telašćica, strmaca Dugog otoka i jezera Mir. Strme litice na jugozapadnoj obali Parka najprepoznatljiviji su reljefni oblik, a protežu se od spoja jezera Mir s morem na jugoistoku do Stivanjske gore na sjeverozapadu. Strmcu, odnosno Stene prema lokalnom nazivu, dosežu i 146 m visine iznad mora na Grpašćaku, te oko 90 m ispod mora.

Remetina pećina | Foto: Goran Rnjak

Jama u Lučici | Foto: Goran Rnjak

Jama u Čušćici | Foto: Goran Rnjak

Ulaz u Jamu u uvali
Čušćica
Foto: Goran Rnjak

Lijevo: Čirova jama
Foto: Dina Rnjak

Desno: Špilja na Koženjaku
Foto: Goran Rnjak

Pogled na Telašćicu s brda
Koženjak | Foto: Goran
Rnjak

Jednakonožni rak *Alpioniscus drazinai*, endem Dugog otoka i kornatskog arhipelaga
Foto: Jana Bedek

Kolonija šišmiša *Myotis blythii* i *M. emarginatus* u Golubinki | Foto: Goran Rnjak

Ulaz u špilju Golubiku | Foto: Goran Rnjak

Jama na Jamnjaku (Vinkova buža, Jama na Javnjaku, Vinkova jama) nalazi se u masliniku u blizini naselja Sali. Riječ je o malom, jednostavnom speleološkom objektu, dubine 4 m i duljine 14 m. Jama se nalazi izvan Parka, u blizini njegove sjeveroistočne granice. Posjećivana je u nekoliko navrata od strane speleologa, a dostupni nacrt izrađuju članovi Hrvatskog biospeleološkog društva 2017. godine i na ulaz u jamu postavljaju pločicu s oznakom 42-208.

Od kopnene troglobiontne faune za područje PP Telašćica istaknuli bi vrstu jednakonožnog raka *Alpioniscus drazinai* (Bedek, Gottstein, Taiti, 2019), koji je zabilježen u Jami u Čušćici, Čirovoj jami i u Jami na Jamnjaku. To je recentno opisana vrsta, a tipski lokalitet je najpoznatija špilja Dugog otoka, Strašna peć.

Osim na Dugom otoku, vrsta je pronađena u nekoliko špilja i jama kornatskog arhipelaga, te predstavlja endem za navedeno područje (Bedek i sur. 2019).

U Stenama podno Grpaščaka, nalazi se špilja **Golubinka**. Pristup u špilju moguć je isključivo brodom i to kada je more mirno. Oštre stijene na ulazu u špilju ne dopuštaju pristajanje čamcem već je za ulazak u nju potrebno iskočiti na okomite stijene ili u more te plivati. Kako je ulaz u špilju okrenut prema otvorenom moru, gotovo uvijek ima valova koji otežavaju izlazak s čamca i ponovni povratak na njega. Nakon ulaznog portala (9 x 9,5 m) iz mora se izlazi na stijene od kud se treba uspeti kroz uski prolaz u završnu prostoriju koja je prekrivena sedimentom i guanom. Zahvaljujući velikom ulazu, dnevna svjetlost

prodire u veći dio objekta. Špilja je duga 31 m uz visinsku razliku od 12 m. Špilja Golubinka nalazi se na popisu međunarodno važnih skloništa za šišmiše (UNEP/EUROBATS). U njoj porodične kolonije formiraju: dugokrili pršnjak (*Miniopterus schreibersii* (Kuhl, 1817)), oštrouhi šišmiš (*Myotis oxygnathus* Monticelli, 1885), riđi šišmiš (*Myotis emarginatus* (E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1806)) i veliki potkovnjak (*R. ferrumequinum*).

Uz more, podno strmca nalazi se špilja **Tetićevo porat** (Vjetrova špilja), a poznato je još nekoliko manjih špilja i polušpilja na tom dijelu strmca. Špilja je 2024. godine istražena od članova HBSD-a (Branko Jalžić, Damir Pavelić, Marko Studen, Lea Okički, Natalija Sudar), napravljen je nacrt i stavljena je pločica (42-328). To je razgranat speleološki objekt koji se

sastoji od kanala potopljenih morem i suhih dijelova. Smještena je unutar prostranog amfiteatra, gdje se pod istim svodom nalaze tri manja špiljska kanala. Najdulji je sjeverozapadni kanal, preplavljen morem. Duljine je oko 30 m, a visina varira od 5 do 15 m. Širina kanala u prosjeku je oko 5 m. U sredini sjeverne strane kanala

nalazi se kanal duljine pet metara. Za ulaz je potrebno podroniti stijenu u duljini od tri metra, a završava s malom dvoranom. U sjevernom dijelu amfiteatra nalazi se manji špiljski kanal u kojemu nema mora, u potpunosti je suh, duljine oko 10 m. Na jugoistočnoj strani nalaze se dvije poluotvorene prostorije koje su

međusobno povezane uskim prolazom, koji se samo za vrijeme oseke može preplivati. Ukupna duljina špilje iznosi 81 m, što je ujedno čini najduljim poznatim speleološkim objektom na području Parka. Tetičev porat, je u prošlosti služio za skrivanje krijumčara ili prebjega prije otiskivanja za Italiju po noći.

Bočni kanal špilje Tetičev porat | Foto: Natalija Sudar

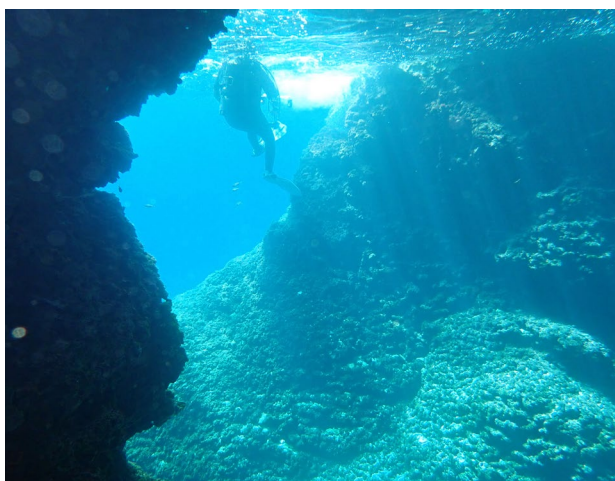
Ulaz u suhi meandar Tetičevog porata | Foto: Branko Jalžić

Pogled iz suhog kanala špilje Tetičev porat | Foto: Branko Jalžić

Ronilački tim u Tetičevom poratu | Foto: Branko Jalžić

Morski dijelovi špilje Tetičev porat | Foto: Damir Pavelić

Ronioc na ulazu u jedan od potopljenih kanala Tetičevog porata | Foto: Agata Kovačev

Na otoku Katini, u prolazu Mala Proversa, nalazi se **Špilja na Katini** koja također ima ulaz s mora. S obzirom na svoj položaj, špilja je lako uočljiva i dostupna pa samim time i češće posjećena. Prema dostupnim podacima, prvi nacrt špilje izradio je Marjan Čepelak 1968. godine kada je s bratom Radovanom kajakom obilazio Kornate i obližnje otoke (Barišić, 1994). Pored špiljskog ulaza s mora (3 x 4 m), postoji i manji jamski, kopneni ulaz. Špilja je jednostavne morfologije, duga je 23 m, a more

povremeno prodire u cijeli objekt pri tom navlačeći otpad u špiljski kanal. Tijekom speleoronilačkih istraživanja HBSD-a 2024. godine, na kopneni, jamski ulaz u špilju postavljena je pločica broj 05-1120.

Na jugoistočnoj strani otoka Veli Garmenjak nalazi se **morem potopljena jama**, s ulazom na 23 metra dubine. Ulazni je dio ljevkastog oblika te se već na 24 metra dubine sužava u uski, teško prohodni kanal promjera 0,6 m (Bakran-Petricioli i

sur., 2007). Upravo na tom ulaznom uskom dijelu zabilježena je populacija dubokomorske mesojede spužve *Lycopodina hypogea* (Vacelet & Boury-Esnault, 1996). Vrsta je opisana iz morske špilje u blizini Marseillea (Francuska), na dubini od 17 metara (Vacelet & Boury-Esnault, 1996), a naknadnim istraživanjima zabilježena je na nekoliko dubokomorskih lokacija u Mediteranskom moru (Aguilar i sur., 2011). Ova je jama za sada jedino nalazište *L. hypogea* u Jadranu, zbog toga ovaj

Špilja na Katini | Foto: Goran Rnjak

Dubokomorska mesojeda spužva *Lycopodina hypogea* | Foto: Jean Vacelet

Dominacija spužvi u biocenozi polutamnih špilja | Foto: Agata Kovačev

speleološki objekt ima vrlo veliki biološki značaj. Kako je *L. hypogea* zabilježena upravo na ulaznom, uskom dijelu jame, bilo kakav ulazak ronoca potencijalno bi mogao oštetiti specifično stanište i ovu populaciju. Stoga bi uroni u ovaj objekt trebali biti isključivo znanstvenog karaktera, s direktnim kontaktom istraživača i JU PP Telašćica. Također je potrebno educirati ronilačke centre i klubove koji su aktivni na području Parka oko specifičnosti ovog lokaliteta zbog sprečavanja nenajavljenih posjeta i ulazaka u ovaj morski speleološki objekt.

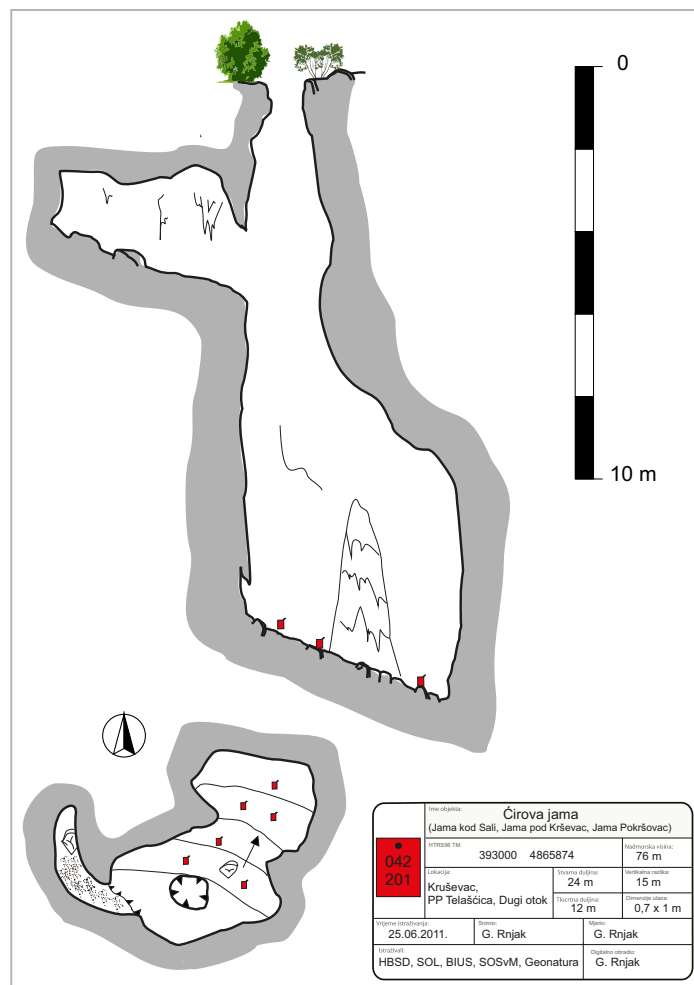
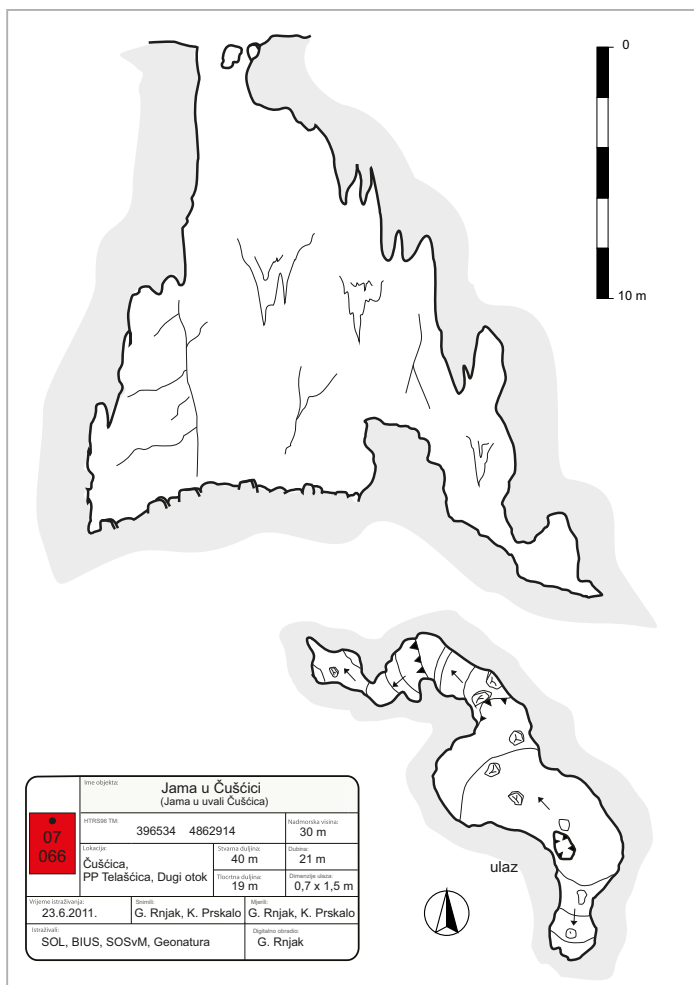
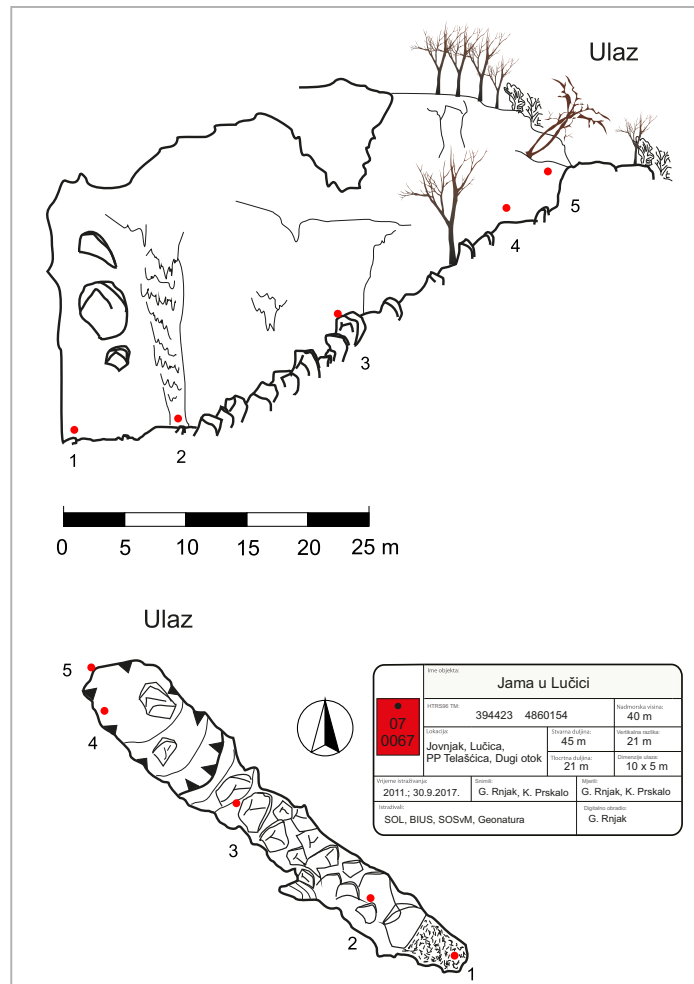
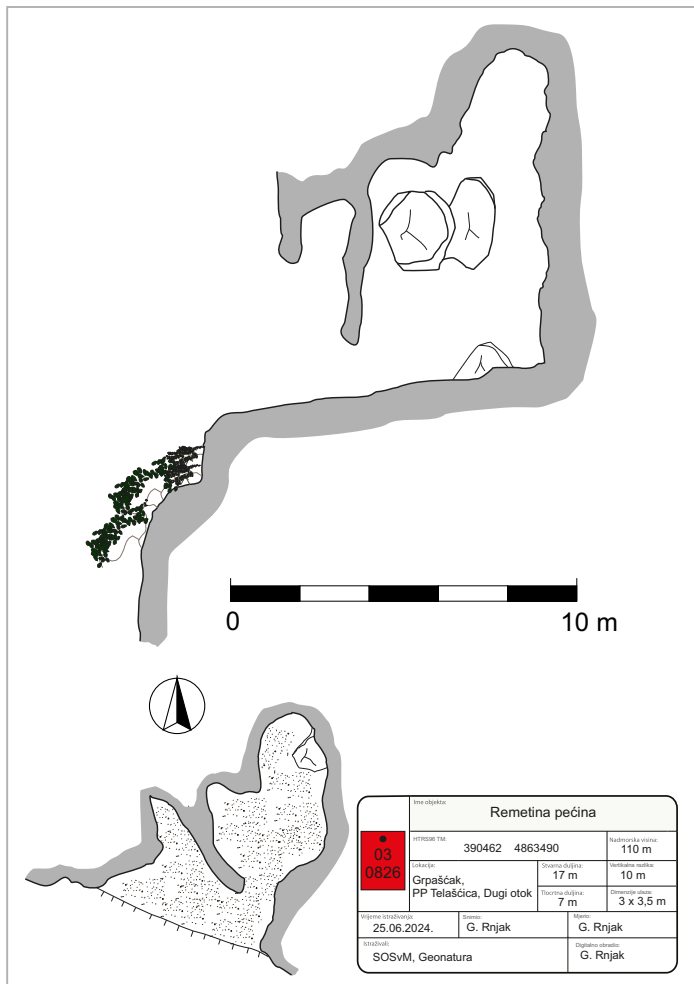
Uz sve navedeno vrijedi istaknuti zanimljiv geološki nalaz na otočiću Taljurić, gdje je zabilježen niz

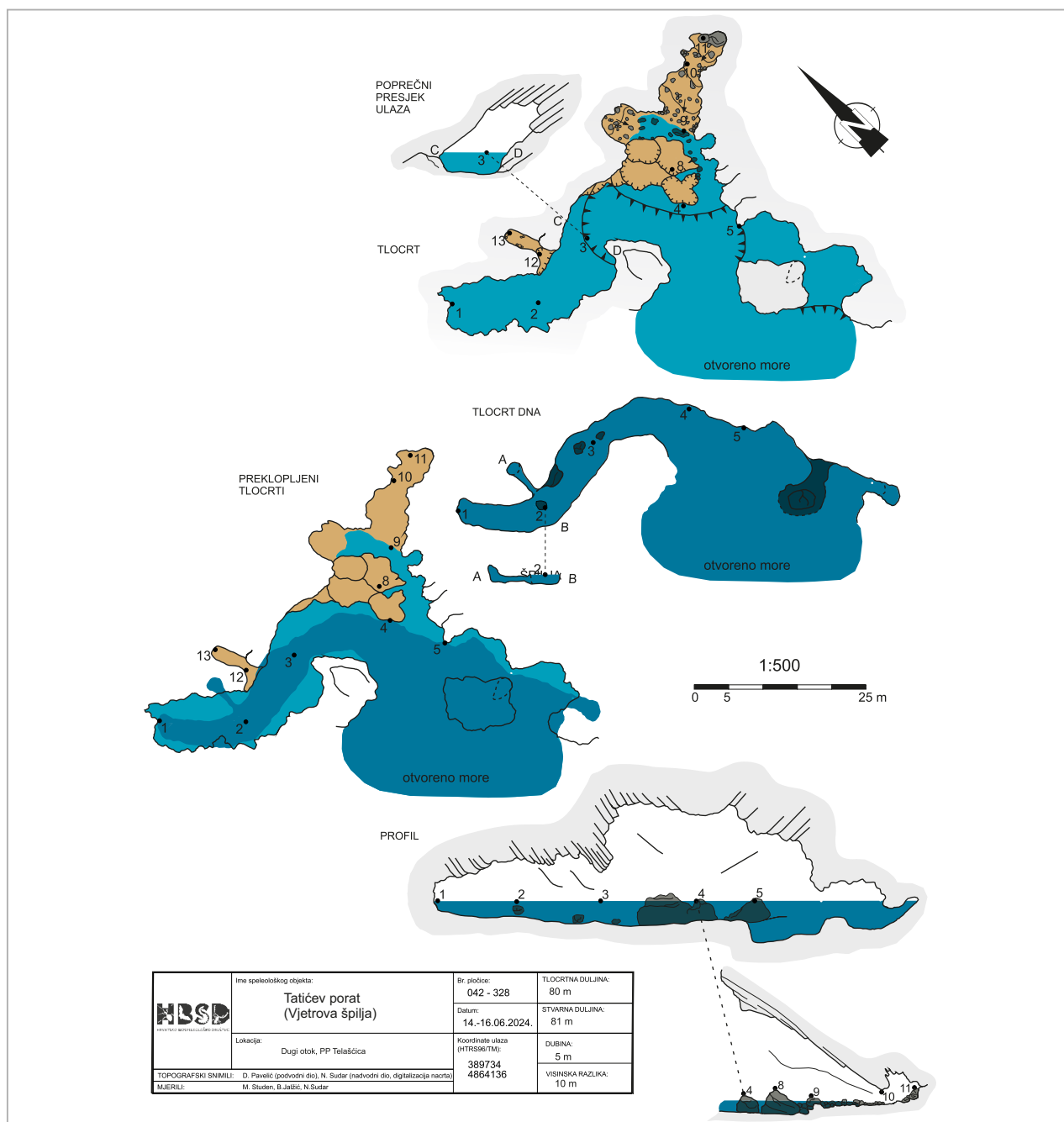
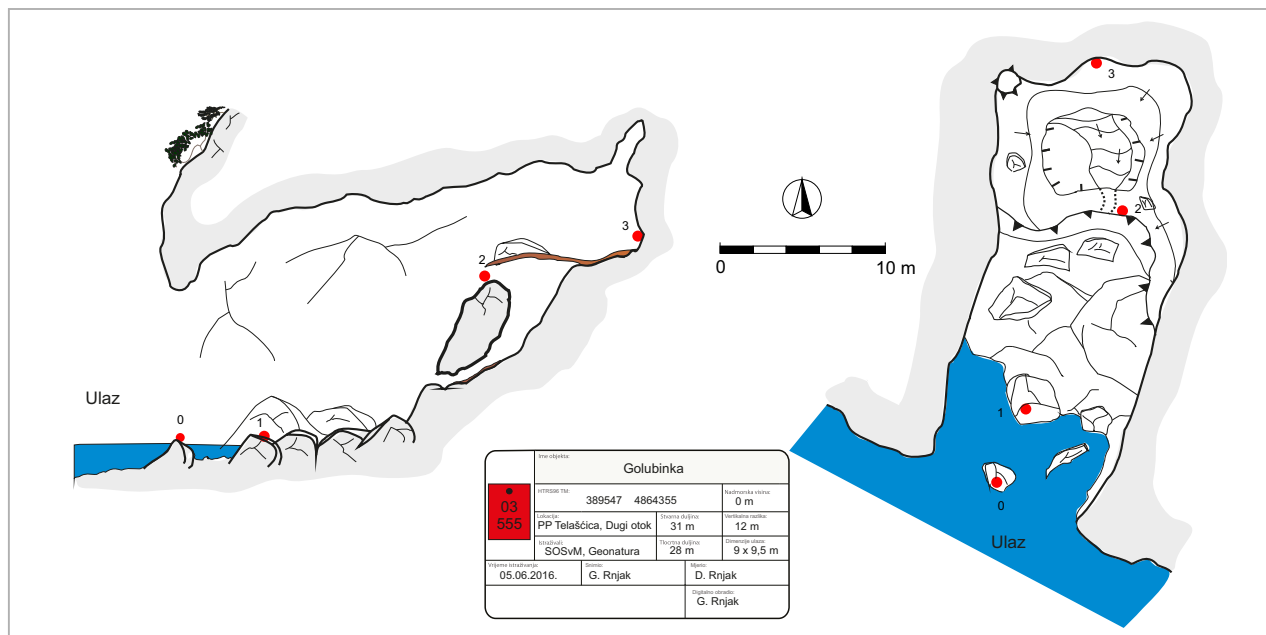
tektonskih pukotina u kojima se nalazi dosta ostataka korodiranih speleotema.

► Umjesto zaključka

Veliko hvala PP Telašćica i djelatnicima Parka koji su bili dio ovih istraživanja tijekom godina. Pišući ove retke, pred očima ožive slike, razgovori i ugodni trenutki provedeni s brojnim ljudima pa je nemoguće zaboraviti mudre savjete i informacije koje su uvijek imali iskusni Marino Buturić i Nikola Raljević, organizacijske sposobnosti i sveprisutnosti Milene Ramov i Nikoline Baković te pošalice Bože Puhova, ali i vrijednih i dragih ljudi poput Juraja Milina, Kaže,

Gere, Antonija, Vesne i Dražena koji se udomačio na otoku. Pozdrav Gori koji nas ispod svog slamnatog šešira promatra od negdje gore, pa i Hrvoju koji je, iako nije radio u Parku, ostavio dubok trag na njegovom tlu i bez kojeg Dugo polje više nije isto. Taj isti Hrvoje pojavio bi se sa svojim kozama preko polja i upitao za *prpapeče* (lokalni naziv za šišmiše) te se uporno pokušavao prisjetiti položaja ulaza u neke jame iznad Dugog polja koje naposljetku nikada nismo pronašli. Dakle, ovo nije formalna zahvalnica već spomen na ljude i trenutke provedene tijekom speleoloških i bioloških istraživanja na području Telašćice.

Jama na Jamnjaku
Sali, Dugi Otok

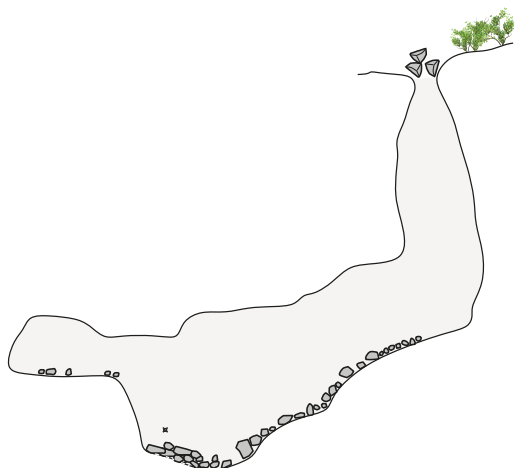
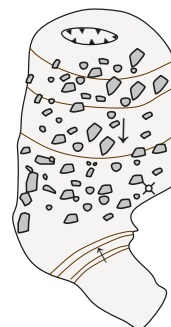
HBSO

HTRS96
Y: 391311
X: 4870084

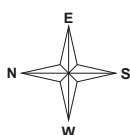
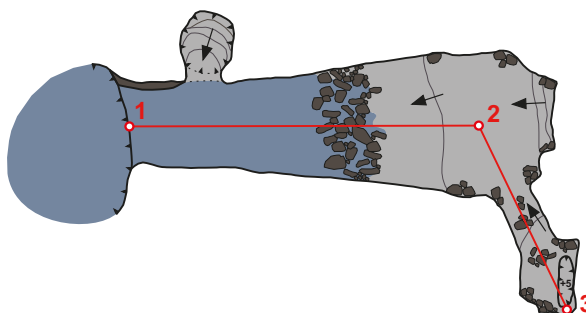
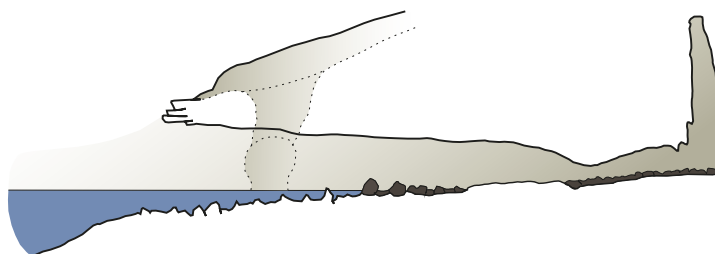
42
208

Topografski snimio: Kristijan Cindrić
Mjerili: Ivana Mišerić, Kristijan Cindrić
Datum istraživanja: 26.09.2017.
Ekipa: Kristijan Cindrić, Ivana Mišerić
Nacrt uredile: Julija Capjak, Lucija Kauf
Poligonska duljina: 13,7m
Horizontalna duljina: 11,8 m
Dubina: 3,7 m

1:200

0 2 10 m

1:200

0 2 10 m

	NAZIV: ŠPILJA NA KATINI			
	LOKACIJA: otok Katina, PP Telašćica			
	HORIZONTALNA DULJINA:	DULJINA: 23 m	DUBINA:	
	TOPOGRAFSKI SNIMIO: M. Čepelak	MJERIO: M. Čepelak		
	DATUM ILI RAZDOBLJE ISTRAŽIVANJA:	DIGITALNA OBRADA: N. Sudar (HBSD)		
KOORDINATE: 397445 4861664 0 mnv	ČLANOVI EKIP E I UDRUGE: M. Čepelak (SOV)			BROJ PLOČICE:

Telašćica | Foto: Goran Rnjak

► Literatura

- Aguilar, R., López Correa, M., Calcinai, B., Pastor, X., De La Torriente, A., García, S. (2011) First records of *Asbestopluma hypogea* Vacelet and Boury-Esnault, 1996 (Porifera, Demospongiae Cladorhizidae) on seamounts and in bathyal settings of the Mediterranean Sea. *Zootaxa* 2925: 33–40.
- Bakran-Petricioli, T., Vacelet, J., Zibrowius, H., Petricioli, D., Chevaldonne, P., Rađa, T. (2007) New data on the distribution of the 'deep-sea' sponges *Asbestopluma hypogea* and *Oopsacas minuta* in the Mediterranean Sea. *Marine Ecology* 28: 10–23.
- Barišić, T. (1994) Speleološka istraživanja Kornatskih otoka. *Velebiten* 18: 34–36.
- Bedek, J., Gottstein, S., Taiti, S. (2019) Taxonomy of *Alpioniscus (Illyrionethes): A. magnus* and three new species from the Dinaric Karst (Isopoda: Oniscidea: Trichoniscidae). *Zootaxa* 4657: 483–502.
- Zakon o Nacionalnom parku „Kornati“. *Narodne novine* 31/80
- Zakon o proglašenju Parka prirode „Telašćica“. *Narodne novine* NN 14/88
- Zadruga Granum Salis (2023) Plan upravljanja Parkom prirode Telašćica (PU 6013) 2023.-2032. 145 pp. Sali.
- Vacelet, J., Boury-Esnault, N. (1996) A new species of carnivorous sponge (Demospongiae: Cladorhizidae) from a Mediterranean cave. *Bulletin de l'Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique, Biologie* 66 (Suppl.): 109–115.

Speleological objects of Telašćica Nature Park

Telašćica Nature Park is located in the central Adriatic, in the far south-eastern part of Dugi Otok and Zadar County. Administratively, it is part of the Sali municipality. The area of today's Telašćica Nature Park was first protected in 1980 as part of the Kornati National Park, and in 1988 it was separated from the National Park and declared a nature park. Although the Telašćica Nature Park area is extremely karstified, only a small number of speleological objects are known, which are of small dimensions and simple morphology. The most significant speleological objects in the Park area include the caves Golubinka and Tetičev porat, which are located at the foot of the cliffs on the southwestern coast. Golubinka is 31 m long with a height of 12 m, and is on the list of internationally important bat roosts (UNEP/EUOBATS). Tetičev porat is a branched speleological object, consisting of channels submerged by the sea and dry parts, with 81 m of length. In addition to these, Remetina Peć, Jama u Čušćica, Jama u Lučica, Špilja na Katini and Špilja na Koženjaku were also explored, as well as Čirova jama and Jama na Jamnjaku, along the very northern border of the Park.